

MIASTA MARZEŃ

Bratysława

BIBLIOTEKA GAZETY WYBORCZEJ

Zamek Bratystawski.

„Miasta Marzeń” to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębne ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń” mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgiełku miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo mieście pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Opisy najbardziej interesujących obiektów w części **Zwiedzanie** zostały opatrzone odsyłaczami do kolorowych planów i map, a ikonka w górnym rogu strony informuje, gdzie szukać mapy.

Autor

Janusz Smółcha jest historykiem i wykładowcą Akademii Ignatianum w Krakowie, autorem książek z zakresu historii i kultury europejskiej w średniowieczu i epoce nowożytnej, a także wielu prac poświęconych dziejom podróżowania i pielgrzymkom w dawnych wiekach. Wielokrotnie przebywał na badaniach naukowych (głównie we Włoszech), m.in. w ramach stypendiów finansowanych przez Fundację Lanckorońskich z Brzezia, Fundację Jana Pawła II oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych Włoch. W czasie swoich podróży zwiedził niemal całą Europę, najwięcej czasu spędzając we Włoszech, Hiszpanii i Portugalii oraz we Francji. Jego zainteresowania naukowe i kulturoznawcze nie ominęły również krajów słowiańskich na Bałkanach oraz Grecji. Przez rok mieszkał w Los Angeles, co pozwoliło mu gruntownie poznać Zachodnie Wybrzeże USA.

Jest współautorem czterech przewodników turystycznych opublikowanych w latach 2010–2011 w serii „Miejsca Święte”: Watykanu, Asyżu, Padwy i Loreto, a także Monako i Nicei z cyklu „Miasta Marzeń”.

Historyczna zabudowa
na Starym Mieście.

Bratysława

► Plany

Centrum
Bratysławy
przednia wyklejka

Stare Miasto
i okolice
78–79

Dzielnice wokół
centrum
158–159

Okolice Bratysławy
182–183

Komunikacja
w Bratysławie
tylna wyklejka

► Wprowadzenie

Stolica Słowacji 12

► Historia

Kalendarium 18

Najdawniejsze dzieje miasta 22

Droga ku suwerenności 38

► Wademekum

Koronacje królewskie w Preszburgu 50

Kuchnia bratysławska 56

Małokarpacki Szlak Winny 60

Bratysławskie festiwale i święta 64

► **Zwiedzanie**

Wprowadzenie	76
Stare Miasto.	
Zamek Bratisławski i Podzámcze	80
Rynek Starego Miasta i okolice	
Bramy św. Michała	92
Plac Franciszkański i okolice	104
Kościóły Bonifratrów i św. Elżbiety	116
Południowa część Starego Miasta	122
Naddunajskie muzea Słowackiego	
Muzeum Narodowego	142
Na północ od centrum miasta	146
Wschodnie i północne obrzeża miasta ...	160
Zachodnie rubieże miasta	166

Dzielnice Bratisławy	
na prawym brzegu Dunaju	176
Okolice Bratisławy	184

► **Okiem znawcy**

Cyryl i Metody – Apostołowie Słowian ..	28
Losy korony św. Stefana	34
Bratisławsko-wiedeńskie duopolis	181

► Rady dla podróżnych	195
------------------------------------	-----

Stolica Słowacji

*W ciągu blisko tysiąca lat istnienia
Bratysława była ośrodkiem rozwoju
kultury kilku narodów – Węgrów,
Niemców, Żydów i Słowaków.*

Bratysława leży u podnóża Małych Karpat (Malé Karpaty) i wraz z sąsiadującymi powiatami: Pezinok, Senec, Malacky tworzy swoisty region turystyczno-geograficzny w południowo-zachodniej Słowacji. Na południu sięga on brzegu Dunaju stanowiącego naturalną granicę pomiędzy Słowacją a Austrią i Węgrami, od zachodu natomiast ciągnie się wzdłuż rzeki Morawy oddzielającej ziemie słowackie od Austrii i Czech.

Większa część tego terytorium rozciąga się na obszarze Małych Karpat oraz Niziny Naddunajskiej (Podunajská nížina). Jej najważniejszym miastem jest Bratysława, będąca jednocześnie stolicą Republiki Słowackiej i leżąca dokładnie na granicy państwa, co czyni ją wyjątkiem pośród innych stolic europejskich. Bratysława jest także jedną z najmłodszych stolic na kontynencie. Po raz pierwszy stała się nią w czasie II wojny światowej, za czasów istnienia w latach 1939–1945 marionetkowego Państwa Słowackiego (Prvá slovenská republika) pod protektoratem Niemiec.

Po raz drugi Bratysława została stolicą suwerennej Słowacji w 1993 r. i od tego czasu przeżywa intensywny rozwój. Rozkwit miasta widoczny jest również w sferze kulturowej i turystycznej. Przez cały rok zarówno mieszkańcy, jak i przybywający tłumnie turyści biorą udział w licznych atrakcyjnych imprezach kulturalnych i sportowych.

Historyczne centrum stolicy jest niewielkie, ale niezwykle urocze i pełne miejsc oraz obiektów wartych zobaczenia. Należą do nich stare kościoły, pałace, wąskie średniowieczne uliczki oraz górujący nad miastem, imponujący średniowieczny zamek. Ponadto godnymi odwiedzenia są miejscowe muzea.

Bratysława oferuje również zabawę i rekreację na wolnym powietrzu zarówno w granicach miasta, jak i w jego najbliższej okolicy. Prawie bez przerwy organizowane są tu festiwale i festyny, międzynarodowe targi oraz wystawy. Olbrzymią popularnością cieszy się też agroturystyka połączona z degustacją tradycyjnych, naturalnych produktów.

Na poprzednich stronach: Zamek Bratysławski; ruiny zamku Devín.

Po prawej: widok na Bratysławę.

W pobliżu Bratysławy leży wiele miasteczek i wsi, których mieszkańcy od wieków uprawiają winną latorośl. Tereny te tworzą słynny Małokarpacki Region Winny będący największym i najważniejszym z sześciu obszarów winiarskich Słowacji. Dla wszystkich miłośników dobrych trunków, a także przyrody i kultury ludowej stworzono w ostatnich latach szlak turystyczny o nazwie Małokarpacki Szlak Winny (Małokarpatská vínná cesta). Ciągnie się on od Bratysławy przez ponad 40 km wzdłuż wschodniego podnóża Małych Karpat i jest jedną z największych atrakcji turystycznych kraju.

Niezwykłym pozostaje fakt, że Bratysława wyrastająca wspólnie na jedną z najszybciej rozwijających się transgranicznych metropolii w Europie, ponad 20 lat temu znajdowała się za żelazną kurtyną, tuż przy zasiekach z drutu kolczastego. W ostatnich latach wielu mieszkańców stolicy nabywa nieruchomości po drugiej stronie granicy. Można powiedzieć, że Bratysława „wkracza” na terytorium sąsiednich krajów. Okazuje się, że w pobliskich wioskach i miasteczkach zarówno w Austrii, jak i na Węgrzech, domy oraz posesje są o wiele tańsze. Także dojazd do pracy od południowej strony jest łatwiejszy, niż z przeludnionych dzielnic zachodnich i północnych. Bliskość Wiednia i nowe połączenia komunikacyjne między nim a Bratysławą oraz masowe osiedlanie się mieszkańców stolicy na prawym brzegu Dunaju spowodowały, iż zaczęto mówić o powstawaniu luźnego wiedeńsko-bratysławskiego *duopolis*. Urbaniści i politycy sądzą, że z ponad trzema milionami mieszkańców odgrywać będzie ono w Europie o wiele ważniejszą rolę niż każde z osobna.

Nazwa Bratysława pojawiła się dopiero w 1919 r. Przez setki lat Węgrzy, w odniesieniu do miasta używali nazwy Pozsóny, a Niemcy Pressburg – stąd polska wersja Preszбург. Dlatego też w przewodniku, w odniesieniu do historycznych dziejów miasta, używać będziemy właśnie tej nazwy.

Warto pamiętać, że Bratysława jest miastem partnerskim Krakowa. Umowa o partnerstwie została podpisana 13 V 1987 r., a odnowiona 22 X 2003 r.

Po prawej: miejska uliczka.

Na następnych stronach: nowoczesna rzeźba przed budynkiem teatru.

Najważniejsze daty

400–50 p.n.e. Rozwój kultury celtyckiej na terenach południowej Słowacji.

II w. n.e. Powstanie rzymskiego obozu wojskowego Gerulata, którego zadaniem była obrona prowincji *Pannonia Superior*.

166–180 Wojny Rzymian z Markomanami i Kwadami.

VI w. Przybycie Słowian na tereny opuszczone przez plemiona germańskie.

623–658 Rozwój pierwszego państwa słowiańskiego, tzw. państwa Samona.

Ok. 800–833 Istnienie Księstwa Nitrzańskiego (Nitrianske kniežatstvo).

IX w. Rozbudowa grodu pełniącego ważne funkcje militarne w okresie Państwa Wielkomorawskiego.

Pocz. X w. Upadek Państwa Wielkomorawskiego. Tereny południowej Słowacji dostają się pod panowanie Węgrów.

907 Pierwsza wzmianka na temat okolic dzisiejszej Bratisławy. W *Rocznikach Salzburskich* zanotowano informację o wielkiej bitwie, jaką stoczyli w pobliżu tamtejszego grodu Węgrzy z Bawarami.

X w. Rozwój Podzamcza – osady kupieckiej i rzemieślniczej, którą Węgrzy nazwali Pozsóny, a Niemcy Pressburg (pol. Pożoń, Preszburg).

1241 Wielki najazd Tatarów doprowadza do katastrofy demograficznej i gospodarczej całego regionu Górnych Węgier, tj. ziem dzisiejszej Słowacji.

2. połowa XIII w. Początek kolonizacji na prawie niemieckim.

1291 Nadanie Preszburgowi przez króla Węgier Andrzeja III praw miejskich i rozległych przywilejów.

1421 Ślub Elżbiety Luksemburskiej z księciem Albrechtem Habsburgiem.

1436 Rozszerzenie miejskich przywilejów i nadanie miastu herbu przez Zygmunta Luksemburskiego.

1444 Bratisławski zamek w rękach Jana Hunyadyego.

1464 Potwierdzenie przez króla Macieja Korwina wszystkich dotychczasowych przywilejów miasta w dokumencie zwanym *Złotą Bullą*.

1465 Powołanie do życia szkoły wyższej zwanej Academia Istropolitana.

1536 Uznanie Preszburga miastem stołecznym Węgier.

1542–1848 Preszburg zwyczajowym miejscem obrad węgierskiego sejmu w okresie trzech stuleci.

8 IX 1563 Pierwsza koronacja królewska. W kościele św. Marcina na władcę Węgrów koronowano Maksymiliana II Habsburga.

1619 Zajęcie Preszburga przez wojska Bethlena Gábora.

1711 Blisko 4 tys. mieszkańców miasta umiera w wyniku wielkiej epidemii dżumy.

25 VI 1741 Koronacja Marii Teresy na królową Węgier.

1775 Rozebranie murów miejskich na rozkaz Marii Teresy.

1784 Józef II nakazuje przeniesienie centralnych urzędów Królestwa Węgier do Budy, a klejnotów koronnych z bratysławskiego zamku do Wiednia.

1805 Pokój między Francją a Austrią zawarty w Sali Lustrzanej Pałacu Prymasowskiego.

1809 Oblężenie miasta przez wojska napoleońskie.

1811 Wielki pożar bratysławskiego zamku.

28 IX 1830 Ostatnia koronacja królewska w Bratisławie. Władcę Węgrów zostaje Ferdynand V Habsburg.

1846 Ukazuje się najważniejsze dzieło Ľudovita Štúra pt. *Nárečja Slovenskuo alebo potreba písanija v tomto nárečji (Gwara słowacka albo potrzeba pisania w tej gwarze)*.

1848–1849 Działalność Słowackiej Rady Narodowej (Slovenskej Národnej Rady), której celem było uzyskanie autonomii w ramach habsburskiej monarchii.

1891 Oddanie do użytku Starego Mostu na Dunaju.

10 X 1918 Powstanie Słowackiej Rady Narodowej (Slovenskej národnej rady), która przejęła zarząd nad miastem i okolicą.

Luty 1919 Po raz pierwszy oficjalnie zaczęto używać nazwy Bratisława.

14 III 1939 Bratisława zostaje stolicą Pierwszej Republiki Słowackiej utworzonej pod patronatem Niemiec.

4 IV 1945 Wkroczenie Armii Czerwonej do Bratisławy.

1946 Włączenie do miasta kilku dzielnic podmiejskich w związku z programem budowania tzw. Wielkiej Bratisławy.

Po prawej: bratysławski zamek.

1968 Bratysława stolicą Słowacji w ramach federacji z Czechami.

Jesień 1989 Aksamitna rewolucja doprowadza do upadku reżimu komunistycznego w Czechosłowacji.

1 I 1993 Bratysława po raz drugi stolicą suwerennej Republiki Słowackiej.

1 V 2004 Wstąpienie Słowacji do Unii Europejskiej.

1 I 2009 Przystąpienie Słowacji do strefy Euro.

Najdawniejsze dzieje miasta

Bratysława jest jednym z miast europejskich, które szczycą się posiadaniem antycznych ruin. W II w. założono tutaj rzymski obóz wojskowy o nazwie Gerulata.

Badania archeologiczne potwierdzają obecność osad ludzkich na terenie dzisiejszej południowej Słowacji już wiele tysięcy lat temu. Najstarsze ich pozostałości pochodzą ze średniego paleolitu (250 000–40 000 p.n.e.) i należą do prymitywnego przedstawiciela gatunku zwanego człowiekiem neandertalskim (*Homo neanderthalensis*). Człowiek paleolityczny zamieszkiwał jaskinie, znał już ogień, polował na mamuty, niedźwiedzie, nosorożce i jelenie. W czasie polowań, a potem przy obróbce mięsa neandertalczyki używali prymitywnych kamiennych narzędzi.

Ok. 40 000 p.n.e. pojawili się pierwsi przedstawiciele naszego gatunku, *Homo sapiens*, którzy zasiedlili całą południową Słowację z Zagórzem (Záhorie), Niziną Wschodniosłowacką, a następnie Szarysz i Orawę. W ciągu kolejnych tysiącleci ciagle doskonalili swoje narzędzia oraz sposoby gospodarowania. Łowiectwo charakterystyczne dla paleolitu zostało zastąpione przez zbieractwo, a następnie gospodarkę wytwórczą w neolicie (7000–2000 p.n.e.). Pojawiły się wówczas broń i narzędzia z kamieni gładzonych, a rolnictwo i hodowla zdynamizowały rozwój cywilizacji. Świadczą o tym pierwsze warowne grodziska z wewnętrzną zabudową, m.in. Mad'arovce, obecnie Santovka i Nitriansky Hrádok.

W latach 1400–500 p.n.e. tereny obecnej Słowacji obejmowała tzw. kultura łużycka posiadająca ważne ośrodki na Łużycach, Morawach i ziemiach obecnej Polski. Epoka żelaza, która rozpoczęła się wraz z okresem halsztackim (700–400 p.n.e.) zrewolucjonizowała życie ówczesnych społeczeństw. Wykorzystanie metalowych narzędzi pozwoliło na produkowanie większej ilości towarów i żywności, co z kolei spowodowało rozwój handlu.

Wysoką kulturę przynieśli ze sobą na ziemie słowackie Celtowie, zwani przez Rzymian Gala-

mi, którzy osiedlili się w dorzeczu Dunaju w IV w. p.n.e. Ich pojawienie się należy łączyć z rozwojem tzw. kultury lateńskiej (400–100 p.n.e.). W krótkim czasie do dużego znaczenia doszło plemię Bojów, które pozostawiło po sobie ufortyfikowane grodziska, w tym jedno z bardziej znanych, położone w miejscu dzisiejszej Bratysławy. Na terenie obecnej Słowacji działała w tamtych czasach nawet mennica.

Celtowie żyjący na terenie Europy Środkowej nigdy nie uformowali jednolitego państwa, na ogół tworząc zlepek różnorodnych plemion czy szczepów i czasami tylko organizując wspólne wyprawy wojenne. Swoje losy w takich sytuacjach powierzali wybranym na określony czas wodzom lub też obdarzanym wielkim szacunkiem kapłanom – druidom. Poza uprawą roli i stojącym na niezwykle wysokim poziomie rzemiośle trudnili się oni handlem, sprzedając głównie broń i narzędzia z żelaza oraz sól. Celtowie zamieszkujący tereny dzisiejszej Słowacji podejmowali również dalekie wyprawy na północ w poszukiwaniu bursztynu. O znaczeniu tego „złota północy” dla ich kultury świadczy wielka ilość wyrobów bursztynowych znalezionych w celtyckich grobowcach i kurhanach.

Okres rzymski

Celtów z terenów słowackich próbowali wyprzeć najpierw Dakowie, a następnie Germanie. Pierwsze germańskie plemiona – Cymbrowie oraz Swebowie pojawiły się na przełomie II i I w. p.n.e. Ponad 100 lat później silny związek plemienny stworzyli Markomanowie i Kwadowie, z którymi legiony rzymskie walczyły przez kilka następnych stuleci. Obecność na tym terenie agresywnych plemion barbarzyńskich stawała się uciążliwa dla Rzymu, starano się więc je pokonać,

Na poprzednich stronach: Teatr Narodowy w Bratysławie.

Po prawej: ruiny rzymskie w Carnuntum.

Wojny markomańskie

Wojnami markomańskimi określa się serię konfliktów zbrojnych między legionami rzymskimi stacjonującymi nad Dunajem w prowincjach: Noricum (Górna Austria), Panonia (Węgry, wschodnia Austria), Recja (południowe Niemcy) a germańskim plemieniem Markomanów i pozostającym z nim w sojuszu plemieniem Kwadów.

Początek wojen zbiegł się z osłabieniem cesarstwa rzymskiego spowodowanym wyniszczającym konfliktem z Partami oraz epidemią tyfusu, która zdziesiątkowała armię Marka Aureliusza powracającą ze Wschodu. Barbarzyńcy wykorzystali kłopoty Rzymian i uderzyli na *limes* (ufortyfikowaną granicę) w strefie środkowego Dunaju, u ujścia Wagu i Hronu. Po sforsowaniu granicy spustoszyli Noricum i Panonię, w krwawym pochodzie dochodząc aż do Akwilei nad Adriatykiem.

Cesarz Marek Aureliusz rozpoczął w tym czasie trwającą kilkanaście lat kampanię wojenną mającą

na celu wyparcie barbarzyńców z granic imperium i podporządkowanie ich władzy Rzymu. W ciągu kilku lat działania te przyniosły efekt i legiony wkroczyły na teren wroga, obecnie południowo-zachodnią Słowację i południowe Morawy. W 175 r. Markomanowie zostali zmuszeni do zawarcia pokoju, który jednak po kilku latach został zerwany. Rzymianie przewidując taki rozwój wypadków, okupowali zdobyte tereny, decydując się na walkę raczej na obcym niż na własnym terenie.

Marek Aureliusz zamierzał założyć na podbitym terytorium nowe prowincje Markomanie i Sarmację, jednak nie zdążył tych planów zrealizować. Jego syn i następca cesarz Kommodus zawarł w 180 r. pokój z Markomanami i Kwadami i wkrótce potem wycofał się z terenów zdobytych przez ojca. W ten sposób na kilka stuleci ziemie dzisiejszej Słowacji znalazły się pod całkowitą dominacją plemion germańskich.

osłabiając militarnie oraz politycznie, aby nie były w stanie przedrzeć się na teren cesarstwa. Jak się okazało, nie było to łatwe zadanie.

Naturalną granicą imperium w tym regionie była rzeka Dunaj. Na jej prawym brzegu naprzeciw terenów zamieszkałych przez Markomanów i Kwadów Rzymianie założyli na początku I w. obóz wojskowy nazwany Carnuntum. Stał się on stolicą rzymskiej prowincji Panonia, a od II w. Górnej Panonii (łac. *Panonia Superior*). Obóz (łac. *castrum*) pierwotnie drewniano-ziemny został w czasach cesarza Wespazjana (69–79) zamieniony w potężny ośrodek militarno-miejski o kamiennej zabudowie i był ważnym elementem umocnień *limesu* (łac. *Limes Romanus*), czyli granicy Imperium Romanum.

Ok. 15 km na północny wschód od Carnuntum na początku II w. powstał system rzymskich umocnień granicznych, które miały na celu bezpośrednią ochronę stolicy Górnej Panonii. Przylegający do nich obóz wojskowy zwany Gerulata znajdował się na terenie obecnej dzielnicy Bratysławy, Rusovce. Inny obóz wojskowy położony również nad Dunajem na zachód od Carnuntum nazwany został Vindobona (łac. *Castrum Vindobona*) i wiele wieków później dał początek stolicy Austrii – Wiedniowi.

Rzymskie obozy wojskowe wytyczone na planie kwadratu miały od 2 do 4 ha powierzchni. Chroniły je ziemne wały lub mur z czterema bramami oraz głęboka fosa. W pobliżu murów, ale poza terenem wojskowym mieściła się osada cywilna – *vicus* zamieszkiwana głównie przez rzemieślników, kupców i kucharzy. Znajdowały się tam także świątynie oraz budynki użyteczności publicznej.

Na obszarze dawnego obozu Gerulata (obecnie wykopaliska archeologiczne w bratysławskiej dzielnicy Rusovce) zachowało się wiele pamiątek przeszłości, w tym kamienie nagrobne i ołtarze wotywnie, wskazujące na to, że mieszkańcy czcili nie tylko tradycyjne bóstwa rzymskie, ale również te wywodzące się z tradycji Wschodu – boginie Kybele z Frygii i Izydę z Egiptu oraz irańskiego boga Mitrę.

Początki istnienia obozu Gerulata przypadły na długi okres pokoju. Zburzony został on w momencie rozpoczęcia wojen z Markomanami i Kwadami (166–180).

W drugiej połowie IV w. rozpoczęła się tzw. wielka wędrówka ludów. Zapoczątkowało ją ujarzmienie w 375 r. osiadłych nad Morzem Czarnym Ostrogotów przez przybyłych z Azji dzikich Hunów. Fakt ten zmusił inne plemię ger-

Pomnik Świętopętka I przed wejściem na bratysławski zamek.

mańskie – Wizygotów do wkroczenia bez zgody Rzymu w granice imperium. Pojawienie się Hunów w Europie Środkowej wywołało powszechną panikę wśród żyjących tu plemion germańskich, które wzorem Wizygotów zaczęły masowo uciekać na południe. Pierwsi opuścili swoje ziemie Kwadowie, wkrótce po nich Wandalowie, a pod sam koniec IV w. gocy Terwingowie.

Dopiero klęska Hunów w starciu z Rzymianami nad rzeką Nedao w 455 r. umożliwiła nowym społecznościom germańskim: Ostrogotom, Longobardom, Herulom i Gepidom osiedlenie się nad środkowym biegiem Dunaju. Także i one zdecydowały się wkrótce, po ostatecznym upadku Rzymu (476 r.) przenieść się do Italii lub innych prowincji dawnego cesarstwa.

Czasy słowiańskie

Pod koniec okresu wędrówek ludów ziemie dzisiejszej Słowacji zasiedlone zostały przez Słowian. Początek ich obecności na terenie dzisiejszej Bratisławy archeolodzy datują na VI w. Pod koniec tego stulecia zetknęli się oni ze sprzymierzonym wówczas z Bizancjum chanatem

awarskim i wkrótce dostali się pod ich jarzmo. Dopiero kilkadziesiąt lat później, ok. 625 r., udało im się tę zależność zrzucić. Stało się to, gdy Awarowie zwrócili się przeciwko cesarstwu bizantyjskiemu i rozpoczęli przygotowania do wielkiego oblężenia Konstantynopola. Wykorzystał to frankijski kupiec Samon, który stanął na czele Słowian z Kotliny Panońskiej pragnących zrzucić awarskie jarzmo. Po zwycięskiej walce z Awarami Słowianie obwołali go swoim władcą. Powstało wówczas silne ponadplemienne państwo obejmujące swoim zasięgiem rozległe tereny od Panonii po Dolną Austrię i Kotlinę Czeską. Także Bratisława wraz przyległymi terenami znalazła się pod panowaniem Samona.

Państwo Samona było na tyle silne, że w latach 629–642 zdołało kilkakrotnie odeprzeć najazdy frankijskich wojsk króla Dagoberta. Do śmierci Samona (ok. 660 r.) Awaram nie udało się odzyskać wpływów na podległym sobie niegdyś terenie. Dopiero później powstał zamęt i chaos wewnętrzny, w wyniku którego słowiańskie państwo uległo rozpadowi, a Słowianie powrócili pod władzę Awarów na długie dziesięciolecie.

Wizerunek i pomnik Stefana I, króla węgierskiego.

Potęę Awarów nad Dunajem złamał dopiero Karol Wielki (768–814) w wyniku podejmowanych od 791 r. kilku kolejnych wypraw wojennych. Ostatnia źródłowa wzmianka na ten temat pochodzi z 822 r. Niedługo potem Bratysława wraz z całym przyległym regionem znalazła się prawdopodobnie w zasięgu wpływów Księstwa Nitrzańskiego. Stolicą tego państewka była Nitra, gdzie w 825 r. władzę objął książę Pribina. W 833 r. obalił go władca tzw. Wielkich Moraw, Mojmir I, który zdecydował się na przyłączenie tych terenów do swojego państwa.

Początki Państwa Wielkomorawskiego powstałego w dorzeczu Morawy, dolnego Wagu i Nitry przypadają na przełom VIII i IX w. W ciągu kilkudziesięciu lat objęło ono swoim zasięgiem także sąsiednie tereny, sięgając Balatonu oraz dzisiejszych Czech, Łużyc i Śląska. Niektórzy badacze twierdzą, iż w jego skład wchodziło też państwo Wiślan istniejące wówczas w dzisiejszej Małopolsce.

Pierwszym historycznym władcą Państwa Wielkomorawskiego był wspomniany wyżej książę Mojmir I (zmarł w 846 r.), który utrzymywał bliski kontakt z Niemcami. Jego następca Rościsław (846–870) widział płynące z tego nie-

bezpieczeństwo podporządkowania Wielkich Moraw frankijskiemu państwu i postanowił szukać pomocy Bizancjum. Stąd zrodził się pomysł sprowadzenia z Konstantynopola misjonarzy w celu nawracania jego poddanych na chrześcijaństwo.

Za panowania Świętopełka I (zm. 894) Państwo Wielkomorawskie przeżywało okres największej potęgi. Wykorzystując śmierć władcy wschodniofrankijskiego Ludwika I (876 r.), Świętopełk uniezależnił się od Niemiec. W latach 880–884 podbił tereny Czech, Panonii, a być może nawet kraj Wiślan. Po śmierci Metodego wygnał jego uczniów ze swojego państwa.

Pod panowaniem węgierskim

Na przełomie IX i X w. na Nizinie Naddunajskiej pojawiło się plemię Madziarów (Węgrów), należące do grupy ludów posługujących się językiem ugrofińskim. Kolebką ich pochodzenia był najprawdopodobniej obszar Azji Środkowej. Po zrzuceniu w IX w. zależności od Chazarów plemię to przesunęło się na teren Europy Wschodniej, gdzie zetknęło się po raz pierwszy ze Słowianami. Węgrzy podbili najpierw stepy nadcisańskie, a ok. 900 r. Kraj Zadunaj-

Korona św. Stefana

Korona Świętego Stefana znana z późniejszych czasów składa się z dwóch królewskich diademów, tzw. *Corona graeca* i *Corona latina*. Pierwsza pochodzi z połowy XI w. z warsztatu bizantyjskich mistrzów, więc nie mogła być tą, którą koronował się Stefan. Natomiast druga powstała jeszcze później i wykonali ją najprawdopodobniej w XII w. węgierscy złotnicy. Obydwie tworzą jednolitą całość zwieńczoną przekrzywionym złotym krzyżykiem.

Na temat pochodzenia skrzywienia krzyżyka na koronie św. Stefana istnieje kilka ciekawych podań. Jedno z najbardziej znanych głosi, że krzyżyk został przekrzywiony podczas kradzieży korony w 1440 r. Węgrzy wybrali wtedy na swojego króla Władysława III Warnerczyka (węg. Ulászló I), pomimo przyjścia na świat, niedługo wcześniej, prawowitego następcy tronu Władysława

Pogrobowca. Matka niemowlęcia, królowa Elżbieta namówiła swoją dwórkę Helenę Kottanerin, aby wykradła koronę z wyszehradzkiego zamku. Krzyżyk miał ulec skrzywieniu w czasie transportu korony do Białogrodu Królewskiego (węg. Székesfehérvár).

Inna opowieść mówi, że Ferdynand I Habsburg, obejmujący władzę na Węgrzech po klęsce pod Mohaczem w 1526 r., świadomie uszkodził koronę, aby odebrać jej znaczenie świętej relikwii. Trzecia wersja legendy głosi, że pierwotny krzyżyk wieńczący koronę został od niej oderwany w połowie XVI w. przez królową węgierską Izabelę Jagiellonkę, córkę Zygmunta Starego i Bony Sforzy. Zmuszona przez Habsburgów do odesłania korony do Wiednia, odłamała krzyżyk i nakazała swojemu synowi Janowi Zygmunтови Zápolyi nosić go zawsze na piersi.

ski. Ok. 907 r. pod ich naporem padło Państwo Wielkomorawskie, które nie było w stanie przeciwstawić się łupieżczym najazdom.

Bratysława wraz z całym regionem stała się od tego czasu na okres tysiąca lat częścią Królestwa Węgier, tworząc jego północne komitaty (tzw. Górne Węgry). Region północny kraju zamieszkiwała głównie ludność słowiańska, natomiast południowe obszary poddane były intensywnej kolonizacji węgierskiej.

Pierwszy koronowany król węgierski Stefan I (1001–1038) przyczynił się do ufundowania w mieście nowych budowli sakralnych oraz murowanego zamku, który już wtedy stał się jedną z najważniejszych fortyfikacji w państwie. Bratysława natomiast zachowała swoje duże znaczenie z czasów Wielkich Moraw. Znana wśród Węgrów jako Pozsóny, a wśród Niemców jako Pressburg (stąd słowacki Prešpork, a polski Pressburg), odgrywała ważną rolę strategiczną i gospodarczą.

Stefan I rywalizował z władcą Polski Bolesławem Chrobrym o władzę w Europie Środkowej. Istnieją pewne przesłanki świadczące o tym, że ok. 1003 r. ziemie dzisiejszej Słowacji weszły w skład państwa piastowskiego. Niektórzy badacze twierdzą, iż Chrobry oparł swoje południowe granice o Dunaj. Trudno powiedzieć kiedy

miałby ziemie te opuścić. Jedni historycy uważają, że w 1018 r., inni zaś, że o wiele później, bo dopiero w 1031 r.

Jak głosi tradycja, król węgierski Stefan I otrzymał koronę w darze od papieża Sylwestra II (999–1003) i miała ona spocząć na jego skroniach w chwili koronacji w 1000 r. Jak utrzymują niektórzy, korona ta przeznaczona była dla polskiego władcy Bolesława Chrobrego, ale w wyniku tajemnej intrygi znalazła się ostatecznie na Węgrzech.

Tereny dzisiejszej Słowacji w okresie rządów węgierskich określane były mianem Górnych Węgier i podzielone zostały na komitaty będące odpowiednikami polskich kasztelanii. Granice komitatów pokrywały się z żupami – jednostkami terytorialnymi istniejącymi już w okresie Państwa Wielkomorawskiego, stąd na czele komitatu stał urzędnik zwany żupanem. Nazwa komitatu wywodziła się od nazwy zamku będącego jego siedzibą. Ponieważ bratysławski zamek Węgrzy nazwali Pozsóny, taką też nazwę przybrał komitat, który przetrwał z niewielkimi zmianami aż do upadku monarchii austro-węgierskiej w 1918 r. Warto wiedzieć, iż obok administracji komitackiej już w średniowieczu pojawiła się osobna administracja miejska, gdy wydzielono tzw. miasta municypalne. Obok Bratysławy na

Cyryl i Metody – Apostołowie Słowian

Cyryl (ok. 826–869) i jego brat Metody (ok. 815–885) pochodzili z Tessaloniki (ob. Saloniki, po słowiańsku Sołuń, stąd częste określenie Bracia Sołuńscy). Ich ojciec Leon pełnił w mieście funkcję *drungariosa*, czyli zastępcy stratega – wysokiego dowódcy wojskowego. Bracia zetknęli się w młodości z językiem i obyczajami Słowian, z których wielu na długo przed IX w. różnymi drogami przenikało na tereny północnej Grecji. Z tego powodu Saloniki na obrzeżach miasta miały charakter wybitnie słowiański. Również w domach greckich było wielu niewolników słowiańskich.

Metody po okresie nauki wstąpił na drogę kariery urzędniczej i został archontem – namiestnikiem cesarskim w jednej z prowincji słowiańskich. Wkrótce jednak porzucił urząd i około 840 r. wstąpił do klasztoru na Olimpie w Bitynii. Cyryl natomiast kształcił się początkowo w Salonikach, a następnie w akademii cesarskiej w Konstantynopolu. Jego nauczycielami było wielu wybitnych uczonych tamtego okresu. Po przyjęciu święceń kapłańskich ok. 847 r. został bibliotekarzem przy kościele Hagia Sophia. Pełnił też przez pewien czas funkcję doradcy i sekretarza patriarchy Konstantynopola Ignacego.

Najprawdopodobniej w 855 r. Cyryl osiadł w tym samym monasterze, w którym przebywał Metody. Na arenę dziejową bracia weszli w momencie, gdy w 863 r. do Bizancjum przybyło poselstwo księcia morawskiego Rościława zwracającego się do cesarza bizantyjskiego Michała III z prośbą o wysłanie do jego państwa misjonarzy znających język słowiański w celu prowadzenia ewangelizacji.

Bracia przez wiele miesięcy przygotowywali się do misji. Cyryl wzorując się na greckim i hebrajskim alfabecie, przystąpił do tworzenia słowiańskiego pisma. Było to zadanie niezwykle trudne, bowiem musiał każdemu dźwiękowi w mowie Słowian przyporządkować odpowiedni znak graficzny. Stworzony przez niego alfabet miał początkowo 38 znaków. Pismo to zostało nazwane głagolicą od starosłowiańskiego *glagol*, tzn. „głos”, „słowo”. Pojawienie się głagolicy spowodowało przełom w kulturze słowiańskiej, ponieważ dzięki własnemu pismu Słowianie weszli do kręgu narodów cywilizowanych. Bracia bowiem, wraz ze swoimi uczniami, przełożyli na język słowiański Ewangelię, Dzieje Apostolskie, Psalterz

i wiele tekstów liturgicznych. Te święte teksty zapoczątkowały późniejszy rozwój kultury pisanej w niemal wszystkich krajach słowiańskich.

Gdy w 863 r. Bracia Sołuńscy przybyli na Morawy zastali działających tam misjonarzy pochodzących z terenów niemieckich, którzy z zazdrością patrzyli na sukcesy ewangelizacyjne Greków zjednujących sobie miejscową ludność znajomością języka i miejscowych obyczajów. Za ich namową kilkakrotnie dochodziło do interwencji zbrojnych niemieckich władców krajów sąsiadujących z Wielkimi Morawami. Zachodnich duchownych i ich popleczników drażniło przede wszystkim używanie w liturgii słowiańskiego języka, co postrzegano nieomal jako herezję. W tamtym czasie uważano bowiem, że językami Kościoła powinny być wyłącznie łacina i greka. Cyryla i Metodę oskarżano więc o bluźnierstwo nie tylko na dworze papieskim, ale i przed samym papieżem Mikołajem I (858–867).

Z powodu tych intryg bracia przenieśli się w 866 r. do Panonii, gdzie tamtejszy książę Kocel otoczył ich opieką i zezwolił na pracę ewangelizacyjną. W 867 r. Cyryl i Metody udali się do Rzymu w celu wyjaśnienia istoty swojej działalności w krajach słowiańskich. Papież Hadrian II (867–872), po wysłuchaniu sprawozdania pobłogosławił ich misję i zaakceptował używanie w liturgii języka słowiańskiego.

Cyryl z powodu słabego zdrowia zdecydował się pozostać w Wiecznym Mieście, gdzie w 869 r. zmarł w jednym z klasztorów. Pochowano go w bazylice św. Klemensa na Monte Coelio. Metody natomiast wrócił do Państwa Wielkomorawskiego z tytułem arcybiskupa Sirmium i w randze papieskiego legata. Jego jurysdykcja miała obejmować również Panonię, na co nie chcieli zgodzić się niemieccy prałaci, jako że do tej pory należała ona do Pasawy i Salzburga.

Stało się to powodem gwałtownych ataków na Metodę zakończonych jego podstępny uprowadzeniem i uwięzieniem. Uwolniony został po trzech latach dopiero dzięki interwencji papieża Jana VIII (872–882). Udał się wówczas do Rzymu, aby oczyścić się z oskarżeń rzucanych na niego przez księcia wielkomorawskiego Świętopełka (870–894) i biskupa niemieckiego. Papież zdecydował się poprzeć jego akcję chrystianizacyjną wśród Słowian i w czerwcu 880 r. wystosował w obronie Metodę bullę *In-*

dustriæ tuæ. Potwierdził w niej godność arcybiskupią Metodego oraz legalność sprawowanego przez niego urzędu legata apostolskiego dla ewangelizacji Słowian. Zgodził się także na używanie w liturgii języka słowiańskiego, z zastrzeżeniem jednak pierwszeństwa dla łaciny.

Uzbrojony w takie argumenty Metody rozwinął działalność apostolską również poza granicami swojej diecezji. Prawdopodobnie ok. 880 r. ochrzcił księcia czeskiego Borzywoja i jego żonę Ludmiłę. Zajmował się także, wraz ze swoimi uczniami, tłumacze-

niem na język słowiański poszczególnych części Pisma Świętego oraz ważnych dzieł Ojców Kościoła. Przed swą śmiercią w 885 r. mianował następcę w osobie pochodzącego z Moraw Gorazda. Według tradycji został pochowany w Welehradzie w dolinie Morawy, w południowo-wschodnich Czechach.

Warto wiedzieć, że Cyryl i Metody czczeni są jako święci zarówno przez Cerkiew prawosławną, jak i Kościół rzymski. Papież Jan Paweł II listem apostolskim *Egrediae virtutis* z 31 grudnia 1980 r. ogłosił ich wraz ze św. Benedyktem współpatronami Europy.

Rzeźba przedstawiająca Cyryla i Metodego.

Fragment murów bratysławskiego zamku (widok współczesny).

terenów dzisiejszej Słowacji uzyskały ten status również Koszyce, Komárno i Bańska Szczaownica.

W XI i XII stuleciu następowała powolna unifikacja Słowaczyny z resztą Królestwa Węgierskiego. Na ten okres przypada też proces urbanizacji kraju nierozłącznie związany z rozwojem handlu. Wyjątkowe miejsce na tworzą-

Złota Bulla Andrzeja II

W 1222 r. węgierski król Andrzej II wydał dokument zwany *Złotą Bullą*, w którym gwarantował rycerstwu rozległe prawa i wolności. Najważniejszymi spośród nich były nietykalność osobista oraz majątkowa, prawo do odmowy służby wojskowej poza granicami państwa, władza sądownicza nad chłopami oraz zwolnienia podatkowe.

Król obiecywał również nie psuć monety, pilnować, aby urzędy nie były kumulowane w rękach jednej osoby i nie oddawać ich cudzoziemcom. Gdyby działali inaczej, poddani mieli prawo do wypowiedzenia władcy postuszeństwa, czyli rokoszu. *Złota Bulla* wywarła również potężny wpływ na kształtowanie się monarchii stanowej w sąsiedniej Polsce.

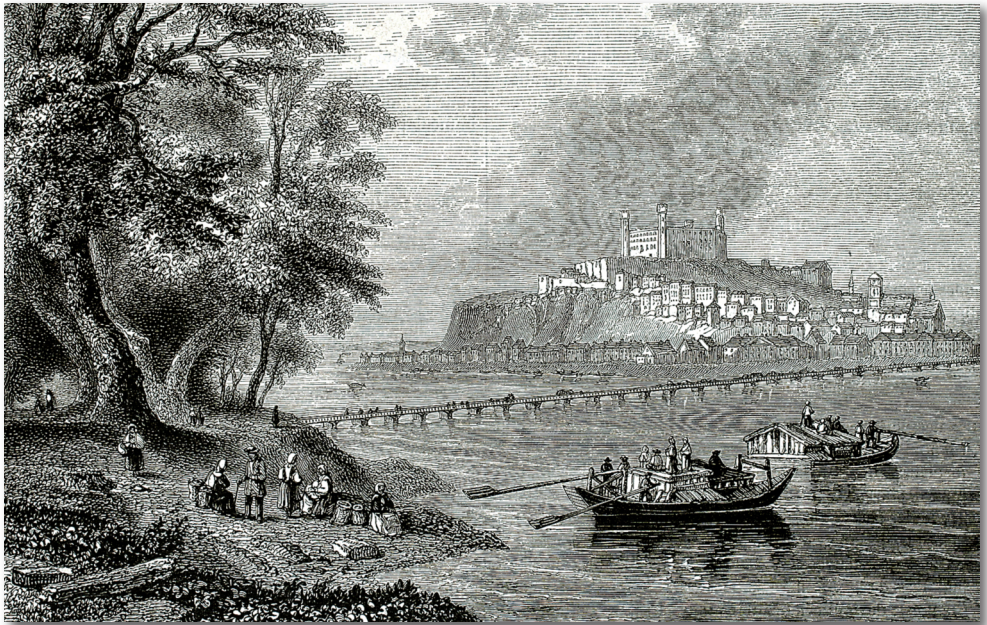
cych się szlakach znalazły, obok Bratysławy (Pożsóny), również Trenczyn, Zwolen i Nitra. Wydaje się, że w tym ostatnim mieście najdłużej zachowały się słowiańskie tradycje separatystyczne. Ostatecznie jednak Arpadom udało się je ograniczyć poprzez oddanie władzy w tym okręgu młodszym przedstawicielom swojego rodu. Do konsolidacji terenów słowiańskich z Węgarami doprowadziły bowiem walki dynastyczne. Zwycięzcy tych zmagani umacniali bowiem władzę królewską, integrując przy tym państwo.

Szczególne znaczenie w dziejach Węgier miało panowanie króla Andrzeja II (1205–1235), który dokonał procesu unifikacji państwa, wprowadził w nim wiele nowych praw i znacznie podniósł kraj gospodarczo, a w 1222 r. ogłosił tzw. *Złotą Bullę*, będącą podstawą ustroju Węgier aż do XVIII w.

W 1241 r. Węgry zostały zniszczone przez straszliwy najazd Mongołów. Przez ponad rok przebywali oni na Nizinie Panońskiej, pałac, rabując i niszcząc. Nie udało im się wprawdzie zdobyć ani miasta, ani górującego nad nim zamku, jednak zniszczenia jakie dotknęły okolice, spowodowały potrzebę ściągnięcia w następnych latach kolonistów z krajów niemieckich.

Na przełomie XIII i XIV w. osiedlili się oni w wielkiej liczbie w mieście i jego okolicach. To wtedy, w odniesieniu do miasta, na wiele wieków utrwaliła się nazwa Preszburg. Ostatni władca z rodu Arpadów Andrzej III zdecydował się w 1291 r. nadać przyszłej stolicy Słowacji nowe, wzorowane na zachodnich prawa miejskie i rozległe przywileje handlowe. Gwarantowały one wolność osadzie położonej na obszarze od kościoła św. Marcina do Vydríc (obecna Mlynská dolina), a w rękach króla pozostał preszburški zamek i Podzámce razem ze wspomnianymi Vydrícami.

Preszburški mieszczenie uzyskali zwolnienie od wszystkich podatków, zobowiązań i danin oraz prawo powoływania samorządu miejskiego. Mogli też od tego momentu wybierać sobie rajców miejskich oraz burmistrza z mocą sprawowania sądów w dniu św. Jerzego. Pierwszym burmistrzem Bratysławy został niejaki Jacobus. Od tego czasu mieszczenie mogli swobodnie handlować zwierzętami, rybami oraz różnorodnymi produktami. Andrzej III ze-

Stara rycina z widokiem Dunaju i bratysławskiego zamku.

zwoił też na otoczenie Preszburga kamiennym murem.

Wysoką pozycję pośród innych miast Królestwa utrzymał Preszburg także za panowania władców z następnej dynastii – Luksemburgów. W 1421 r. odbyła się tutaj doniosła uroczystość – ślub Elżbiety Luksemburskiej z księciem Albrechtem Habsburgiem. W ten sposób doszło do zawarcia ważnego układu gwarantującego w przyszłości sukcesję na Węgrzech dynastii habsburskiej.

W 1436 Zygmunt I Luksemburski (1387–1437) nadał miastu herb, w którym znalazły się przedstawienia symbolizujące tamtejszy zamek i bramy miejskie. Z pewnymi zmianami znak ten, jako symbol Bratysławy przetrwał do naszych czasów. Panowanie władcy, który tytułował się także cesarzem rzymskim i królem Czech przypadło na trudny okres wojen z husytami. Ci ostatni przez długie lata odmawiali Zygmuntowi praw do praskiej korony i przeciwstawiając się mu, najeżdżali na krwawych pochodach również ziemie dzisiejszej Słowacji.

Wojny husyckie trwały w latach 1419–1436 i objęły swym zasięgiem nie tylko Czechy, ale i sąsiednie kraje, w tym ziemie Słowacji. Były

one prowadzone głównie przez radykalnych zwolenników nauki Jana Husa zwanych taborytami, którzy nie chcieli dopuścić do objęcia rządów w Pradze przez Luksemburgów. Ostatecznie Zygmuntowi udało się pokonać taborytów w krwawej bitwie pod Lipanami w 1434 r. Dwa lata później zostały zawarte z umiarkowanym odłamek husytów tzw. kompaktaty praskie, które umożliwiły objęcie przez Zygmunta Luksemburskiego władzy w Czechach.

Gdy w 1437 r. król Zygmunt zmarł, władzę na Węgrzech i w Czechach pozostawił swojemu zięciowi Albrechtowi Habsburgowi (1437–1439). Niestety ten również zmarł po niespełna dwuletnim panowaniu. Wówczas na Węgrzech rozpętała się wojna domowa. Walczyli ze sobą zwolennicy wdowy po Albrechcie Elżbiety Luksemburskiej i wybranego na króla Władysława z rodu Jagiellonów (nazwanego później Warneńczykiem). Preszburg ze względu na swoje położenie na granicy z posiadłościami Habsburgów stał się ważnym miejscem politycznej rozgrywki. Chociaż mieszkańcy miasta sprzyjali królowej Elżbiecie, to sam preszburški żupan stanął po stronie Władysława Warneńczyka. Dopiero zgon Elżbiety w 1442 r. i tragiczna śmierć króla

Fontanna Macieja Korwina w Budapeszcie.

Władysława pod Warną dwa lata później osłabiły wewnętrzne konflikty. Za prawowitego władcę Węgrzy uznali syna Albrechta Habsburga, Władysława Pogrobowca.

Jednak władza regentów małoletniego króla nie dawała dobrych prognoz na przyszłość. Królestwu bowiem w tamtym czasie zagrażali Turcy osmańscy. Z tego powodu preszburški zamek, jako jeden z najważniejszych w kraju, znalazł się pod bezpośrednią kontrolą węgierskiego magnata Jana Hunyadyego, sprawującego władzę w imieniu małoletniego Władysława Pogrobowca. Tymczasem mieszczańskie preszburški zdecydowani byli w tych okolicznościach wspierać habsburski dwór w jego staraniach o rozciągnięcie kontroli nad Węgrami.

Po zajęciu Konstantynopola w 1453 r. Turcy osmańscy parli na Zachód, pragnąc poprzez Nizinę Panońską dostać się do Włoch. W czerwcu 1456 r. gubernatorowi Węgier Janowi Hunyadyemu udało się ich pokonać pod Belgradem. Wojskami tureckimi, których liczbę szacuje się na blisko 70 tys. ludzi, osobiście dowodził wówczas sułtan Mehmed II. Węgrzy dysponowali natomiast armią przynajmniej o połowę mniej-

szą, a na dodatek składającą się w większości z ochotników i ludzi nienawykłych do wojowania. Mehmed II został ranny w kluczowym momencie bitwy pod Belgradem, co spowodowało chaos w szeregach jego armii, a następnie paniczną ucieczkę. O triumfie Węgrów zdecydował także talent dowódczy Jana Hunyadyego i niezwykła odwaga oraz żarliwość chrześcijańskich bojowników.

To wielkie zwycięstwo nie oznaczało jednak końca wojen z Turkami. Wybrany w 1458 r. na króla Węgier, po niespodziewanej śmierci Władysława Pogrobowca, syn Hunyadyego Maciej Korwin, dzielnie stawiał opór Osmanom.

Maciej Korwin wzorem ojca przejął osobistą kontrolę nad preszburškim zamkiem i obdarzył Preszburg wieloma przywilejami gospodarczymi, nie zapominając również o mecenacie naukowym i kulturalnym. W 1465 r. doprowadził do fundacji w mieście szkoły wyższej, która znana jest pod nazwą Academia Istropolitana. Według powszechnej opinii zapoczątkował on w ten sposób dzieje pierwszego uniwersytetu na ziemiach słowackich.

Stolica Węgier

Wzrost znaczenia Preszburga paradoksalnie przyszedł w momencie inwazji Osmanów na Węgry w 1. połowie XVI w. Pod wodzą Sulejmana Wspaniałego (1520–1566) rozpoczęli oni nowy okres swoich podbojów. W sierpniu 1521 r. armia turecka po krótkim oblężeniu zdobyła Belgrad – bramę do Węgier i pozostałych krajów Europy Środkowej. Do kolejnej wyprawy na Węgry doszło w 1526 r. Liczebność wrogiej armii szacuje się na 60 tys. żołnierzy, natomiast Węgram udało się zmobilizować ok. 20 tys. ludzi, w tym zaledwie 4 tys. ciężkozbrojnej jazdy. Do starcia doszło 29 VIII 1526 r. na polach pod Mohaczem. Bitwa zakończyła się sromotną klęską Węgrów. W czasie ucieczki zginął młody król z rodu Jagiellonów, Ludwik II (1516–1526). Wydarzenie to miało poważne konsekwencje dla wszystkich krajów naddunajskich: ziemie węgierskie uległy wówczas podziałowi, południowe i wschodnie regiony uznały zwierzchność sułtana, natomiast Górne Węgry (a wraz z nimi Preszburg) stały się częścią monarchii habsburskiej. Najazdy tureckie na te ziemie były kontynuowane także w następnych latach.

Oblężenie Wiednia przez Turków w 1683 r.

W 1529 i 1532 r. doszło do pierwszych prób zdobycia Wiednia przez Osmanów. W 1541 r. na 145 lat pod bezpośrednią okupacją muzułmanów znalazła się stolica Węgier Buda. Najważniejsze instytucje państwa zostały przeniesione wówczas do Preszburga. Poczynając od 1542 r., zbierały się tutaj węgierskie sejmy. Do Preszburga swoją rezydencję przeniósł też prymas Węgier arcybiskup Ostrzyhomia, który nakazał rozbudować należący do niego pałac, czyniąc go najbardziej reprezentacyjną rezydencją w mieście. Także zamek uzyskał nowy renesansowy wystrój.

Miasto koronacyjne królów węgierskich

Gdy we wrześniu 1563 r. w Preszburgu odbyła się uroczysta koronacja Maksymiliana II Habsburga na króla Węgier, żaden z tysięcy zaproszonych gości nie miał wątpliwości, że miasto to jest głównym politycznym i kulturalnym ośrodkiem królestwa. W następnych latach miało się tu koronować jeszcze dziesięciu władców Węgier.

Pewne zawirowania w życiu miasta nastąpiły wkrótce po wybuchu wojny trzydziestolet-

niej. W 1619 r. zamek w Preszburgu opanowali antyhabsburscy powstańcy dowodzeni przez księcia Siedmiogrodu Bethlena Gábor (1613–1629), w których ręce wpadła wówczas m.in. przechowywana tam korona św. Stefana. Przywódca powstańców nie odważył się jednak nią koronować, ponieważ wiedział, iż fakt ten uniemożliwiłby mu w przyszłości porozumienie z Habsburgami.

Z Górnych Węgier wywodził się ród kolejnego władcy Siedmiogrodu Jerzego I Rakoczego (1630–1648). Jego panowanie przypadło na końcowy okres, tragicznej w skutkach dla całej Europy Środkowej, wojny trzydziestoletniej. W sojuszu z Francją i Szwecją oraz przy poparciu Turcji Jerzy I Rakoczy zimą 1644 r. najechał ziemie habsburskie, niszcząc je ogniem i mieczem. Po triumfalnym pochodzie podpisał w 1645 r. pokój z Austrią, który gwarantował mu prawa do siedmiu węgierskich komitatów.

W 1672 r. wybuchło na Górnych Węgrzech kolejne antyhabsburskie powstanie. Na czele powstańców zwanych kurucami (krzyżowcy) stanął Imre Thököly. Po zajęciu wielu zamków i miast stworzył państwo ze stolicą w Koszycach,

Indeks

A

Academia Istropolitana 131
Albrecht Habsburg 31
Andrzej II 30, 55
Andrzej III 30
Apollo, Most 140
Apponyiego, Pałac 94
Aquathermal 186
Austerlitz 36

B

Bañska Szczawnica 30
Belgrad 32
Biały Kamień, zamek 62
Brama św. Michała 99
Bratysławski, Zamek
(Bratislavský hrad) 80

C

Carnuntum 24
Chatama Sófera,
Mauzoleum 88
Csák, Mateusz 83
Cymbrowie 22
Cyryl, święty 28, 29
Čunovo 179

D

Dagobert 25
Dakowie 22
Devín, zamek 169
Devínska Kobyla 172
Devínska Nová Ves 172
Dom Dobrego Pasterza 90
Donner, Georg Raphael
129
Dubček, Alexander 43, 44
Dúbravka 173
Dziewicza, Wieża 171

E

Elżbieta Luksemburska 31
Elżbieta von Wittelsbach
(Sissi) 119
Elżbieta Węgierska, święta
120, 121
Esterházy, Imre 127

F

Feigler, Ignác (senior) 127
Fellner, Ferdinand 40
Ferdynand I Habsburg 83

G

Ganimedesa, fontanna 136
Gerulata, obóz wojskowy
24
Górski, Park 166
Grasalkovič, Anton 148
Grasalkoviča, Pałac 112,
151

H

Helmer, Hermann 40
Hummel, Johann Nepomuk
114
Hurbana, plac 146
Hviezdoslava, plac 134

J

Jan III Sobieski 35
Jarovce 179
Jesenáka, Pałac 97
Józef II 36, 84

K

Kamzík, wzgórze 163
Karlova Ves 173

Karol VI 50
Katedra św. Marcina 124
Komárno 30
Konrad von Papenheim 53
Konstantynopol 32
Kościół Franciszkanów 104
Kościół Miłosiernych Braci
116
Kościół Najświętszego
Zbawiciela 106
Kościół św. Elżbiety 119
Kościół Trynitarzy 146
Koszyce 30
Kutscherfelda, Pałac 97

L

Lafranconi, Grazioso Enea
140
Lafranconi, Most 140
Lamač 163
Letni Pałac Arcybiskupi
150
L'udovít Štúr 38, 40
Ludovíta Štúra, plac 137
Ludwik II 32
Ludwik IV 120

M

Maksymilian II Habsburg
33, 50, 52, 54, 92
Malacky 189
Małokarpacki Szlak Winny
60
Marcin z Tours, święty 129
Maria Teresa 35
Mayerhoffer, Anton 149
Medyczny, Ogród 155
Mehmed II, sułtan 32
Metody, święty 28, 29
Michalský dvor,
herbaciarnia 89

Miestodržiteľský, Pałac 97
 Milch, Dezső 87
 Mirbacha, Pałac 108
 Modra 60
 Mojmir I 26
 Muzeum Archeologiczne 144
 Muzeum Arthura Fleischmanna 109
 Muzeum Broni 101
 Muzeum Farmacji 101
 Muzeum Historii Miasta 94
 Muzeum Historyczne Słowackiego Muzeum Narodowego 85
 Muzeum Historycznych Wnętrz 96
 Muzeum Hummela 114
 Muzeum Kultury Niemców Karpackich 144
 Muzeum Kultury Węgrów na Słowacji 145
 Muzeum Kultury Żydowskiej 89
 Muzeum Michała Tillnera 191
 Muzeum Milana Dobeša 102
 Muzeum Muzyczne Słowackiego Muzeum Narodowego 86
 Muzeum Przyrodnicze 142
 Muzeum Winiarstwa 95
 Muzeum Zegarów 90

N

Naddunajska, Nizina 192
 Narodowy Banku Słowacji 152
 Nitra 26, 30
 Nowy Most 139

O

Orawa 22

P

Pálffyego, Pałac 133

Palugyaya, Pałac 97
 Panońska, Nizina 30
 Pauer, Hans 94
 Petržalka 176
 Pezinok 60, 186
 Podunajskie Biskupice 162
 Podzamcze 87
 Prezydencki, Pałac 148
 Prymasowski, Pałac 110, 112
 Prymasowski, plac 110

R

Rača 164
 Rolanda, Fontanna 92
 Rolanda, Pałac 96
 Rościśław 26
 Rudnay, Alexander 113
 Rusovce 24, 179
 Ružinov, dzielnica Bratisławy 160

S

Samon, frankijski kupiec 25
 Senec 184
 Slavín, wzgórze 153
 Słowacki Teatr Narodowy 135
 Słowackie Muzeum Narodowe 142
 Słowackie Radio 153
 Słowackiego Powstania Narodowego, plac 116
 Sófer, Chatam 88
 Stara Hala Targowa 118
 Stary Most 138
 Stefan I, król węgierski 27
 Swebowie 22
 Sylwester II, papież 27
 Szarysz 22
 Széchényi, György 111
 Szécsi, Dénes 111
 Székesfehérvár 34

T

Thököly, Imre 33
 Trenczyn 30
 Trnava 60, 110

V

Vajnory 62, 164
 Villa Rustica 173
 Vindobona 24

W

Wieża św. Michała 101
 Władysław I Święty 110
 Władysław Pogrobowiec 32

Z

Zichyego, Pałac 130
 Zlaté piesky 160
 Zofia Bawarska 129
 Zwolen 30
 Zygmunt I Luksemburski 31, 83

Ś

Święty Jur 60, 62

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

